

Monika Fritz, Tanja Greif, Veronika Klančnik, Sara Lunaček, Sabina Monro, Nataša Špiranec Maurer, Nino Rode

KUVADA NA SLOVENSKEM

RAZISKAVA SPREMEMB PRI MOŠKEM V ČASU PARTNERKINE NOSEČNOSTI

UVOD: O KUVADI

Novejša antropološka literatura obravnava kuvado na splošno kot očetovo vedenje, povezano z otrokovim rojstvom, ko se oče odpove svojim običajnim vsakdanjim aktivnostim.

V tradicionalnih družbah antropologi raziskujejo ritualno kuvado, v zahodni civilizaciji pa psihologi odkrivajo simptome psihosomatske kuvade.

Institucija ritualne kuvade se v nekaterih tradicionalnih družbah kaže tako, da se oče podreja posebnemu sklopu vedenja in prepovedi, npr. v očetovem posnemanju rojevanja otroka, tako da leže na ležišče in trpi ali posnema porodne bolečine, podreja se prehranjevalnim ali drugačnim prepovedim (se ne izpostavlja nevarnim opravilom, reguliranje spolne prakse). Prek prakticiranja ritualne kuvade se institucionalizirajo očetovska vloga in ostala sorodstvena razmerja.

Na zahodu pa obnašanje očeta med nosečnostjo in porodom partnerke ni jasno opredeljeno. Fiziološki del je popolnoma prepuščen materi, medtem ko je očetov delež omejen na akt oploditve. Očetje v tem času živijo svoje očetovstvo zgolj na simbolični ravni (pravno priznanje otroka). Vzorci obnašanja so definirani samo za nosečnico (številni priročniki, zdravniški pregledi, fizične in psihološke motnje...), medtem ko je moški prepuščen samemu sebi. Ker naša kultura potlači očetovski del pričakovanja otroka, prihaja do različnih psihosomatskih simptomov. Tako lahko v zahodnih industrijskih družbah namesto o ritualni govorimo o psihosomatski kuvadi.

Zoja Skušek (1994b) povzema rezultate raziskave angleških avtorjev Trethowa in Conlona, ki sta na podlagi primerjave skupin partnerjev nosečih in nenosečih žensk prišla do ugotovitve, da 11% pričakujočih očetov kaže naslednje simptome: izgubo apetita, zobobol, slabost in bruhanje, bolečine v križu, glavobol. Neka druga raziskava, ki je zajela samo očete, ki so pričakovali prvega otroka, pa je ugotovila, da so ti simptomi navzoči kar pri 50 procentih pričakujočih očetov. Izsledki številnih podobnih študij so pokazali, da kuvada v naši družbi obstaja in da je najpogostejša in intenzivnejša pri očetih, ki pričakujejo prvega otroka. Četudi je pogosta, pa jo zanikajo tako očetje kot družba v celoti.

Poleg tako imenovanih normalnih psihosomatskih reakcij na pričakovanje otroka pa psihiatrija govori tudi o »psihozah« očetovstva, ki jih je uvrstila med paranoidne manifestacije.

Ameriški raziskovalci govorijo o štirih značilnih vedenjskih vzorcih pričakujočih očetov: bojevitost, beg, strah in spremenjeno spolno vedenje. Pod bojevitost uvrščajo zelo pogoste avtomobilske nesreče, ki jim sledijo pretepi z voznikom drugega avtomobila, pretirano fizično aktivnost v času nosečnosti in po porodu, alkoholizem, prepire in agresivno vedenje med porodom do bolnišničnega osebjia, grobost do lastne ali ženine družine.

Pod beg so uvrstili očete, ki se vržejo v delo, ki imajo nenadoma veliko službenih ali zasebnih potovanj, menjujejo službe, se preselijo ali celo izginejo, se ločijo ali pa se zatečejo v bolezen, poročajo pa tudi o zvišanem odstotku samomorov in poskusov

samomora. Strahove uvrščajo med t. i. normalne nevrotične reakcije.

Spremenjeno spolno vedenje ima pri pričakujočih očetih dva osnovna pola, ki sta verjetno tudi povezana med seboj. Na eni strani je pogosta redukcija spolnih aktivnosti zaradi različnih vzrokov: vpliv krščanske tradicije, partnerka si zaradi drugačnega počutja ne želi spolnosti, moški težko sprejemajo spremenjeno partnerkino zunanost, strah, da bi poškodovali otroka... Na drugi strani pa se v praksi spolnega vedenja pojavlja spolno vedenje, ki ga sicer ne prakticirajo in vključuje ekshibicionizem, pedofilijo, posilstvo, incest, homoseksualizem, transvestizem, obscena pisma in telefonske klice, javno masturbiranje...

Povezava med prenehanjem spolne aktivnosti in deviantnim spolnim vedenjem bi lahko bila ta, da manko konkretnega delovanja na področju spolnosti sproži porast seksualnih fantazij, kar vpliva na povečanje deviantnosti v spolnem vedenju.

POTEK RAZISKAVE O KUVADI NA SLOVENSKEM

Na podlagi članka Skuškovc smo se odločile, da izvedemo raziskavo o spremembah vedenja v času nosečnosti pri moških. Uporabile pa smo drugačen prijem. Za izhodišče smo vzele spremembe pri nosečnicah, ki smo jih formulirale v dva tipa vprašalnikov, enega za noseče ženske in drugega za njihove partnerje. Vprašanja so se za oba spola večinoma ujemala; prilagodile smo jih le glede na spol.

Vprašalnik je bil razdeljen na naslednje sklope:

1. Splošni podatki (starost, izobrazba, mesečni prihodki...)

2. Navade (družabno življenje, čas, namenjen partnerju, prehranjevalne navade, osebna higiena, nevarne aktivnosti, razvade, prekrški, spolne navade, zunanji videz...)

3. Delovne navade (fizično in intelektualno delo, gospodinjstva opravila)

4. Razpoloženje, počutje (fizično in psihično počutje, zdravstvene težave, vpliv telesnih sprememb na počutje, nihanje

razpoloženj, občutljivost na zunanje dražljaje...)

5. Potrebe (po spanju, počitku, pozornosti partnerja, razmišljanju, čistoči, samoti...)

6. Odnosi, razmerja (fizična privlačnost med partnerjema, razumevanje, konfliktna situacije...)

7. Pričakovanja, prepričanja (načrti za prihodnost, pojmovanje materinstva in očetovstva...)

Vprašanja so bila postavljena primerjalno glede na čas pred in med nosečnostjo.

Vprašalnike smo razdelile po različnih zdravstvenih ustanovah, kjer so potekali tečaji za nosečnice in njihove partnerje (Ljubljana, Ajdovščina, Kamnik, Maribor). Vzorec je obsegal 50 parov (skupno sto vprašalnikov). V treh primerih je od para odgovorila samo ženska, v enem pa je odgovoril samo moški. Rezultate smo statistično obdelali.

REZULTATI RAZISKAVE

Rezultate smo razdelili glede na najpogostejše spremembe posebej pri njej in pri njem in jih med sabo primerjali.

Upoštevali smo samo spremembe, ki so se pojavile pri več kot 50% anketirank in anketirancev.

Pri moškem so se največje spremembe v času partnerkine nosečnosti zgodile na naslednjih področjih:

- spolni odnosi, pri čemer jih 73% občuje redkeje (ženske 75%)
- pri 71% postane bolj pomembno zupanje (ženske 73%)
- pri 63,5% postane bolj pomembna zvestoba (ženske 48%)
- pri 59,6% postane bolj pomembna odgovornost (ženske 62,2%)
- pri 55,8% postanejo bolj pomembni pogovori (ženske 75%)
- 52% se več ukvarja z zahtevnim intelektualnim delom (ženske 7,7%)
- 50% čuti večjo potrebo po pozornosti partnerke (ženske 92,3%)

Pri ženskah pa je bilo v času nosečnosti največ sprememb na teh področjih:

- pri 92,3% se je povečala potreba po

pozornosti partnerja (moški 50%)

- pri 90,4% se je po večala potreba po počitku (moški 15,5%)

- pri 84,6% se je povečala potreba po spanju (moški 19,3%)

- prehrabne navade so se spremenile pri 76,9% (moški 25%)

- pri spolnih odnosih: redkeje jih občuje 75% (moški 73%), 13% pa jih sploh ne občuje (moški 17%)

- pri 75% se je povečala potreba po pogovorih (moški 55,8%)

- pri 73,1% se je povečala potreba po zaupanju (moški 71%)

- pri 66,4% se je povečala potreba po varnosti (moški 36,7%)

- 63,5% posveča večjo pozornost kakovosti hrane (moški 13%)

- 61,5% jih je bolj občutljivih na vročino (moški 17,3%)

- 53,8% jih je bolj občutljivih na vonj (moški 21,2%)

- pri 51,9% so nihanja v razpoloženju bolj pogosta (moški 13,5%)

- pri 51,9% so nihanja v razpoloženju intenzivnejša (moški 9,6%)

- 50% žensk se manj udeležuje družabnih dogodkov (moški 38,5%)

Odgovore moških in žensk smo primerjale zato, ker smo predpostavljale, da se spremembe pri moških ravna po spremembah pri njihovih partnerkah. Domnevale smo, da njihov referenčni okvir za doživljanje nosečnosti temelji na zahodnem pojmovanju ženske nosečnosti. Pri naši raziskavi smo potemtakem izhajale iz dveh predpostavk. Ena je bila, da se kuva pri moških oblikuje po vzoru ženske nosečnosti. Druga pa je izhajala iz že opravljenih raziskav, ki smo jih povzele po člankih Zoje Škušek in pri katerih je bila osnova primerjava vedenja med pričakujočimi in nepričakujočimi moškimi.

INTERPRETACIJA REZULTATOV

Primerjava rezultatov pri nosečnicah in »nosečnikih« pokaže največje ujemanje na področju spolnega življenja. Očitno je, da imata partnerja med nosečnostjo redkeje spolne odnose. Tako pri moških kot pri

ženskah se visoko uvršča povečanje potreb, ki se nanašajo na partnerski odnos (zaupanje med partnerjema, pogovori, odgovornost, pozornost partnerja oziroma partnerke, varnost in zvestoba). Pri moških izstopa povečanje intelektualnega dela, medtem ko pri ženskah ne opazimo pomembnejšega povečanja. Pri ženskah so med najizrazitejšimi spremembami tiste, ki se vežejo na fiziološke potrebe (povečana potreba po spanju, počitku in kvalitetnejši hrani). Pri moških te spremembe niso tako izrazite, a ne moremo spregledati, da se vseeno pojavljajo (npr. pri 19,3% večja potreba po spanju).

Zanimivo je tudi mnenje anketirancev o izrazu »nosečnik« (glede na to, da v slovenskem jeziku ni primernega izraza, ki bi označeval moškega, ki pričakuje otroka). Večina anketirancev se s tem izrazom ne strinja, češ, da je nosečnost izključno v domeni ženske.

Če pri rezultatih naše raziskave potegnemo vzporednice z rezultati, ki so jih odkrile ameriške raziskave na štirih temeljnih področjih reagiranja »nosečih« moških, pridemo do naslednjih ugotovitev:

- *Bojevitost*: na vprašanje o povečanju prometnih prekrškov je 25% moških odgovorilo pritrdilno. Pri 25% anketiranih se je povečala potreba po fizični aktivnosti.

- *Beg*: potreba po razvedrilu se je povečala pri 23% vprašanih. Nasprotno pa jih kar 40,4% preživi s partnerko več časa kot prej, ostali pa enako. Prav tako se jih kar 13,5% manj ukvarja z nevarnimi aktivnostmi kot pred partnerkino nosečnostjo, več pa le eden od anketiranih.

- *Strah*: za občutke povezane s strahom na podlagi rezultatov ne moremo trditi, da so se opazno spremenili. Povečala se je le potreba po varnosti in zaupanju v odnosu s partnerko.

- *Spremembe v spolnem vedenju*: na to vprašanje veliko anketirancev ni odgovorilo. Pri 17% je naraslo zanimanje za pornografske filme, pri 8% za erotično literaturo, pri 4% pa za pornografske revije. Pri 12% so se povečale fantazije o skupinskem seksu, pri 6% o sadomazohističnih odnosih, 4% o spolnem odnosu s prostitutko, prav tako pri 4% o lastnem ekshibicionizmu, en

anketiranec več fantazira o homoerotičnih odnosih in eden o promiskuitetnem vedenju. Zanimivo pa je, da jih kar 42% odgovarja, da jih bolj kot prej zanimajo izredno nežni odnosi.

Iz rezultatov naših vprašalnikov lahko torej ugotovimo, da je prišlo pri moških v času partnerkine nosečnosti do nekaterih sprememb. Vendar pa ne opazimo izrazitejših ujemanj z ameriško raziskavo.

KRITIKA

Opravljen delo samo na sebi še ni dovolj, da bi lahko v zvezi s kuvalo na Slovenskem povedali kaj res zanesljivega in dokončnega, upamo pa lahko, da bo služilo kot izhodišče morebitnim poznejšim raziskavam. Zato moramo posebej opozoriti na težave, na katere smo naleteli in jih nismo mogle zadovoljivo rešiti. Za anketiranje smo se odločile, ker je bil čas, namenjen raziskavi, omejen na eno leto, in smo menile, da bomo na ta način dobile še najtehtnejše rezultate. Na koncu smo spoznale vse slabosti metode, ki smo jo izbrale, in razmislile, kako bi bilo bolje pristopiti k stvari. In to so za nadaljnje raziskovanje nemara še najpomembnejša dognanja.

Predvsem je naš vzorec zelo majhen. Deloma so bili tega krivi tudi zapleti birokratske narave, namreč privolitev etične komisije, ki so jo zahtevali v porodnišnicah. Toda tudi večji vzorec nam ne bi veliko pomagal, saj je imel naš vprašalnik precej slabosti. Nekateri smo slutile že v začetku, toda potem, ko smo jih postavile pred vrata, so se vrnile skozi okno. Zlasti smo želele, da s svojimi vprašanji ne bi napeljevale k odgovorom, zato smo mnoge stvari spraševale po ovinkih, kar je imelo za posledico predolg vprašalnik. Toda skrajšati ga je v resnici mogoče šele zdaj, ko vidimo, katera vprašanja peljejo v slepo ulico. Prav tako bi bilo treba pri nekaterih temah postopati bolj zvito, na žalost predvsem pri spolnosti, ki je še vedno tako zelo kočljiva. Prav zaradi tovrstnih vprašanj bi bilo zelo zaželeno, da bi partnerja odgovarjala ločeno, česar na način razdeljevanja vprašalnikov ni omogočal.

Hotele smo dobiti iskrene odgovore in ne stereotipov, toda ugotovile smo, da se slednji pogosto vtihotapijo v prve. Tudi zato je treba dobljene rezultate jemati nekoliko z rezervo. Verjetno bi bili bolj zanesljivi odgovori, ki bi jih dobile s pomočjo poglobljenih intervjujev. Te bi lahko vpeljale kot dodatno metodo in tako pristopile k problemu s treh strani: s pomočjo vprašalnikov, intervjujev in izpovedi samih raziskovalk, od katerih dve že imata izkušnjo z nosečnostjo, ki jo opisujeta v dodatku. Na podlagi različnih instrumentov bi lahko potem izpilile posamezno metodo.

Vsekakor je v tem trenutku kuvala v Sloveniji še neznanka. Tudi temu gre verjetno pripisati dejstvo, da je nosečnice in nosečniki ne prepoznavajo. Saj se jim že izraz nosečnik zdi preveč nenavaden, da bi ga lahko sprejeli. Prav mogoče je, da bi bilo drugače, ko bi se o tem več govorilo. V tem primeru bi jo morda še vedno zanikali, toda bili bi vsaj na boljši poti.

DODATEK: DVA PRIMERA

V času naše raziskave sva dve članici raziskovalne skupine spoznali in občutili celoten proces nosečnosti na lastni koži. S tem vzporedno so se pojavile tudi spremembe občutij in delovanja najin partnerjev.

Na kratko bova opisali, kaj se je spremenilo v času najine nosečnosti, kako sta najina partnerja reagirala na najine spremembe in na pritiske socialnega življenja ter primerjali te spremembe osebnih (intrapersonalnih) izkušenj z izsledki naše raziskave.

1. PRIMER

Opisala bom, kako je doživljal mojo nosečnost moj partner M. V opis bom vključila tako svoja opažanja kot tudi njegova razmišljanja o njih.

Spremembe v vedenju pri M. sem razdelila na (a) simptome prehoda in (b) reakcije na spremembe.

Simptomi prehoda mi pomenijo spremembe v vedenju, povezane s pričakovanji,

ki jih ima okolica in sam nosečnik v zvezi s pričakovanjem otroka. Nekakšno splošno prepričanje je, da se s prihodom otroka za njegova starša neha brezskrbno življenje, da poslej nastopi resnična odgovornost in da se človekovo delovanje zato radikalno spremeni. Tudi pričakujoči starši pričakujejo podobno.

Tovrstne spremembe so se pri M. kazale kot precejšnje zmanjšanje socialnih stikov in izhodov iz doma. Doma pa je bilo njegovo vedenje veliko bolj pasivno kot prej, potegnil se je vase, veliko je spal, igral računalniške igrice, bral stripe, zanemarjal različne obveznosti. Zdaj ko imava otroka skoraj tri mesece in so opisani simptomi v večji meri izginili, sem ga vprašala za njegovo mnenje o tem in odgovoril je, da se je s tem nekako pripravljaj na prehod v drugačno življenje. Navaditi se je hotel na to, da bo veliko več doma, da bo vezan na skrb za družino, in ta težnja je po njegovem mnenju povzročila opisane spremembe vedenja.

Med reakcije na spremembe uvrščam simptome, ki so pretežno psihološki odziv na partnerko, na njeno spremenjeno čustveno odzivanje, ritem, telo, in vse ostale spremembe v zvezi z njeno nosečnostjo. Sem uvrščam tudi spolnost.

Sama sem v nosečnosti veliko več spala, jedla sem več in bolj kvalitetno, več sem bila doma, bolj sem bila pozorna na nego telesa, čustveno sem bila veliko bolj občutljiva. Lahko rečem, da se je M. v precejšnji meri odzval na vse te spremembe. Med mojo nosečnostjo se je, recimo, nekoliko zredil, tudi on je veliko spal, zelo je bil pozoren na moje fiziološke spremembe in mi tudi pomagal pri skrbi za telo (npr. z masažo).

Tudi najin odnos se je v nosečnosti spremenil, zlasti kar se tiče medsebojne komunikacije. Sedaj veliko lažje in bolje izražava čustva (tako prijetna kot neprijetna), lažje formulirava probleme in jih rešujeva, veliko bolj sva pozorna na kvaliteto svojega razmerja. Medtem je narastlo število prepirov, pa tudi poglobljenih pogovorov in čustvenih izlivov. Očitno se je obema povečala potreba po pogovorih in zaupanju, ki sva jo zadovoljevala.

Ena najbolj vidnih sprememb je sprememba v spolnem vedenju, ki je bila

spočetka precej radikalna, ker sva v prvih mesecih nosečnosti drastično zmanjšala spolne stike. To se je zgodilo zlasti zaradi mojega slabšega počutja, zaspanosti, spremembe bioritma, pozornosti na druge plati življenja. Z nosečnostjo se je namreč način mojega življenja izredno spremenil, vsaj kar se tiče skrbi za zdravje in opuščanja alkohola, drog in hujših telesnih naporov. M. je na to spremembo reagiral s povečano čustveno občutljivostjo in sam je povedal, da je veliko več razmišljal o spolnosti, pri čemer pa se njegove fantazije niso bistveno oddaljevale od želja po intenzivnejšem spolnem stiku z mano. Pozneje se je najino spolno življenje spet obudilo, le da je bil večji poudarek na nežnosti, spoznavanju drug drugega, sam spolni akt se je pri tem umaknil v ozadje. Ko sva govorila o tem, je M. omenjal strah pred morebitnimi zapleti, pred tem, da ne bi bilo kaj narobe z menoj in z otrokom. Poudarjam pa, da sva bila oba veliko bolj pozorna na spremembe v zvezi s spolnostjo in na potrebe drugega. Morda tudi zato, ker oba verjameva, da je spolna aktivnost zelo pomembna glede splošne kondicije in psihičnega stanja nosečnice in da pripomore k lažjemu porodu.

Na koncu še nekaj besed o mojih opažanjih glede vloge očeta v nosečnosti. Menim, da so se na tem področju stvari začele premikati v smeri večje aktivnosti očetov. K temu je zelo pripomoglo omogočanje navzočnosti pri porodu, kajti pogoj za to je nosečnikovo zadovoljivo poznavanje fiziologije nosečnosti, ženske anatomije itn. Tako je odsotnost očeta, o kateri piše Zoja Skušek, veliko manjša.

Zanimivo pa je tudi pogledati v revije, namenjene nosečnicam in staršem. V njih je pomemben delež člankov naslovljen na oba starša, nekaj pa je tudi prispevkov, namenjenih izključno očetom. Splošna naravnost večine člankov v teh revijah je ta, da je pri nosečnosti in starševstvu zelo pomembna vloga obeh, tako matere kot očeta.

In kaj je M. pripomnil o izrazu »nosečnik«? Sprva se ni strinjal, češ da je noseča ženska in ne partner. Po krajšem premisleku pa je dejal: »Pravzaprav je ta izraz čisto v redu. Vsaj kar se tiče odgovornosti, ki jo poslej nosi tudi moški.«

2. PRIMER

V času moje nosečnosti se nam je porodila ideja, da bi poleg rezultatov anket proučevale celoten potek nosečnosti tako, da bi jaz pisala osebni dnevnik (poročilo o mojih in partnerjevih spremembah). To naj bi nam pomagalo pri sami formulaciji vprašanj za anketo in pozneje pri primerjavi sprememb osebne izkušnje z rezultati splošnejše ankete.

Ko sem vprašala J., ali je pripravljen sodelovati in govoriti o svojih občutjih, je sodelovanje brezkompromisno zavrnil. To je občutil kot vdor v najino (njegovo) intimno življenje; dejal je, da ni poskusni zajec. Tudi pozneje, ko je bil vprašalnik že izdelan, ni hotel odgovarjati nanj. Zelo me je presenetil njegov odziv, saj nisem pričakovala, da se bo tako zaprl vase in vztrajno ponavljal, da je to njegovo intimno področje. Ugotovila sem, da je postal veliko bolj občutljiv.

Šele proti koncu moje nosečnosti in po porodu se je omehčal in nam dal nekaj namigov. Povedal je, da se mu je najbolj spremenil občutek za odgovornost; v času nosečnosti se je redno zaposlil, pred tem je bil še študent. Na drugo mesto dodaja veliko mero potrpežljivosti, ki jo je uril v komunikaciji z menoj. Moje spremenjeno stanje in priprava na drugačno življenje sta povzročala v meni huda nihanja razpoloženja: od izjemne nežnosti, izbruhov joka brez pravega razloga, kričanja, do pravih fizičnih agresivnih izpadov (z velikim trebuhom sem po kuhinji metala stole za J., nekoč sem mu vrgla budilko v glavo). J. je bil v tem času izredno potrpežljiv z menoj, me pomirjal, in izkazalo se je, da je zavest o prihajajočem otroku prebudila v njem zrelost in večjo resnost. Obema so postali pomembni pogovori o skupni prihodnosti, najin odnos se je poglobil, izkazovala sva si več nežnosti in pozornosti. Morda prav zato, ker sva v času nosečnosti prenehala s spolnimi odnosi. Zaradi rizične nosečnosti sem se bala, da bi izgubila otroka, če bi nadaljevala spolno življenje. J. to ni tako skrbelo, a se mi je vseeno prilagodil.

Poleg tega sem spremenila predvsem prehranjevalne navade – vsak dan kvalitetna kuhana hrana in veliko sadja, preštu-

dirala sem nekaj literature o vplivih vegetarijanskega načina življenja na rast in razvoj otroka (takih publikacij skoraj ni, zlasti ne o prenatalni vegetarijanski prehrani), v času nosečnosti sem veliko več spala, pojavljati so se mi začele izredno žive, intenzivne sanje, veliko manj sem se gibala, ogromno sem pojedla, nehala sem kaditi, uživati droge, celo J., strasten kadilec, je zamenjal svoje običajne cigarete za lažje. Prepovedala sva tudi kajenje v stanovanju.

Pri J. se življenjske navade, kot so spanje, prehrana, sanjanje niso bistveno spremenile, razen kvalitetnejše hrane, toda to je le posledica moje spremembe.

Kar se tiče njegovih fantazij in problemov, ki jih je povzročila prekinitev spolnih odnosov: naj vam povem, da so to tabu teme, in raje ne bi govorila o njih.

O izrazu »nosečnik« misli, da je smešen, a ga nič ne moti, če bi ga uporabljali zanj, samo navaditi bi se moral na ta neologizem.

V najinem življenju je postala poglobljena skrb in ljubezen za otroka. Skupne aktivnosti, ki sva jih takrat dejavno izvajala, so bili pogovori o otroku. J. se je redno pogovarjal z J., ko je bila še v trebuščku, skupaj sva obiskovala tečaj za bodoče starše in prebrala kar nekaj publikacij o otroškem razvoju.

Prijetno sem bila presenečena nad udeležbo moških na tečaju za bodoče starše (bilo jih je več kot tri četrtine) in tudi nad odločitvijo J., da bo navzoč pri porodu. Sodelovanje bodočega očeta s partnerko skoz celoten proces nosečnosti zelo pripomore k poznejšemu vključevanju in pomoči očeta pri negi in skrbi za otroka. Za to sem partnerju hvaležna.

ZAHVALA

Prisrčno se zahvaljujemo dr. Bogdanu Lečniku za mentorstvo in potrpežljivost, vsem zdravstvenim delavcem, ki so nam pomagali pri razdeljevanju vprašalnikov, in navsezadnje vsem parom, ki so pokazali dobro voljo pri izpolnjevanju anket.

Literatura

- B. CHALMERS (1990), *African birth: childbirth in cultural transition*. Johannesburg: Berv Publ.
- R. DAVIS-FLOYD (1992), *Birth as an American rite of passage*. Los Angeles: University of California Press
- R. DAVIS-FLOYD, C. SARGENT (ur.) (1996), *The social production of authoritative knowledge in pregnancy and childbirth*. Arlington: Society for medical anthropology.
- J. G. FRAZER (1910), *Totemism and exogamy*. London: Macmillan.
- S. LALLEMAND, O. JOURNET *et al.* (1991), *Grossesse et petite enfance en Afrique noire et a Madagascar*. Paris: L'Harmattan.
- A. OAKLEY, J. MITCHELL (1976), *The Rights and Wrongs of Women*. Harmondsworth: Penguin.
- Z. SKUŠEK (1994a), Očetje: pravica do nosečnosti. *Socialno delo* 33, 6: 235-237.
- (1994b), Ritualne oblike očetovskega vedenja. *Socialno delo* 33, 4: 293-299.